

DDR was wel failliet

Eenentwintig jaar na de val van de Berlijnse Muur betwijfelen sommigen of de DDR wel failliet was. Daarbij wijzen de twijfelaars op de relatief lage staatsschuld per DDR-burger en het geringe tekort op de lopende rekening.

Economisch was het Oost-Duitse arbeidersparadijs wel degelijk failliet. Weliswaar niet in strikte zin, doordat het regime niet meer aan zijn betalingsverplichtingen kon voldoen, maar in feitelijke zin wel (Giersch *et al.*, 1992). Anders dan critici als historicus Karl Brenke en de voormalige DDR-centrale bankier Edgar Most suggereren (Verbij, 2010), zijn de overheidsschuld per inwoner en het saldo van de betalingsbalans hiervoor geen allesovertuigende en afdoende indicatoren.

Lage productiviteit en oude producten

De economische situatie in de DDR was in 1989 allesbehalve florissant (De Ridder, 1997). De Oost-Duitse staatsschuld was per inwoner weliswaar lager dan de West-Duitse, die ultimo 1989 krap 42 procent van het bbp besloeg (Deutsche Bundesbank, 1997), maar de fysieke infrastructuur, waar gewoonlijk veel geleend overheidsgeld in zit, van de BRD was ongekend veel beter dan die in de DDR. Ook de staatsbedrijven die Erich Honecker en zijn *Parteigenossen* nalieten, verkeerden in een desolate toestand. De productiviteit in de industrie lag eind jaren tachtig in de DDR gemiddeld op ten hoogste dertig procent van het West-Duitse niveau. Naast de planeconomie kwam dit ook door het gebruik van veelal oude technologieën en bejaarde machines. Daarnaast bleef de kwaliteit van de DDR-goederen ver achter bij westerse producten. Het was niet voor niets dat de Oost-Duitse bevolking na 1989 liever westerse goederen kocht dan de gedateerde producten uit voormalige DDR-fabrieken.

Consumptie met geleend geld verhoogd

De belangrijkste indicator voor de beroerde economische situatie was het lage Oost-Duitse welvaartsniveau. De inkomenskloof met West-Duitsland was in 1989 groot en groeiende. Het inkomen per hoofd bedroeg in de DDR bijna 39 procent van dat in de BRD (Giersch *et al.*, 1992). Verder lagen de industriële lonen in 1988 in Oost-Duitsland op circa dertig procent van het West-Duitse niveau (Deutsche Bundesbank, 1989). In de praktijk was het verschil nog groter. Dit kwam doordat de meeste DDR-statistieken een veel te rooskleurig beeld schetsten van de werkelijkheid (De Ridder, 1997). Daarnaast verhoogde het Oost-Duitse regime soms kunstmatig de consumptiemogelijkheden door

westerse producten te kopen met geleend West-Duits geld. Een bekend voorbeeld hiervan zijn de 10.000 Volkswagen-Golfs die in 1978 door het DDR-regime werden gekocht. Hiermee wilde het Oost-Duitse Politbureau de lange wachttijd van tien jaar of meer voor hun eigen auto's verminderen. Hetzelfde deed Oost-Berlijn met een deel van de vele miljarden Duitse marken die het in de loop der tijd uit Bonn ontving in ruil voor onder meer uitreisvisa voor duizenden vaak gepensioneerde DDR-burgers voor circa DM 40.000 per persoon en het weghalen van volautomatische machinegeweren aan het IJzeren Gordijn.

Hoge werkeloosheid

Naast het oude productieapparaat was de lage levensstandaard in de DDR tevens terug te voeren op de hoge verborgen werkloosheid. Want hoewel de Oost-Duitse beroepsbevolking officieel substantieel groter was, in procenten van de totale bevolking, dan de West-Duitse (Deutsche Bundesbank, 1989), was een aanzienlijk deel van de DDR-werknemers feitelijk werkloos. De officiële en verborgen werkloosheid samen beliep circa 33 procent van de beroepsbevolking (Pugh, 1993). Daarnaast had de DDR in vergelijking met de toenmalige EG-lidstaten veel overheidsdienaren met weinig welvaarts- en welzijnsverhogende banen, zoals de tienduizenden grenswachten en het enorme aantal medewerkers van de Stasi en diverse andere veiligheidsdiensten.

Conclusie

Toen Politbureauwoordvoerder Günther Schabowski op 9 november 1989 onbedoeld de weg effende voor de val van de Muur, was het DDR-regime in strikte zin niet failliet. Feitelijk lag de situatie anders: de Oost-Duitse planeconomie had het al een paar decennia daarvoor afgelegd tegen de sociale markteconomie van Konrad Adenauer en Ludwig Erhard. De welvaarts-kloof tussen West en Oost was na veertig jaar DDR groot, ondanks de gelijke economische uitgangspositie na de Tweede Wereldoorlog.

LITERATUUR

Deutsche Bundesbank (1989) *Geschäftsbericht der Deutschen Bank für das Jahr 1989*. Frankfurt am Main: Bundesbank.

Deutsche Bundesbank (1997) *Deutsche Bundesbank Monatsbericht*, maart. Frankfurt am Main: Bundesbank.

Giersch, H., K.-H. Paque en H. Schmieding (1992) *The fading miracle. Four decades of market economy in Germany*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pugh, G. (1993) Problems of economic transformation in Eastern Germany: an overview. *British Review of Economic Issues*, 15(37), 119-144

Ridder, R.K. de (1997) *De rol van monetaire en bancaire herstructurering in de Oost-Duitse transitie. Een kroniek van revolutionaire evolutie*. Houten: Eburon.

Verbij, A. (2010) DDR was niet failliet. *Historisch Nieuwsblad*. Juni.